Lausunto eduskunnan lakivaliokunnalle koskien hallituksen esitystä HE 269/2016 vp *laiksi liiketoimintakiellosta annetun lain muuttamisesta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi*

Suomen Asianajajaliitolta on pyydetty lausuntoa otsikossa mainittua hallituksen esitystä HE 269/2016 vp koskien.

Yleisellä tasolla Suomen Asianajajaliitto toteaa, että liiketoimintakiellon soveltamisalaa on laajennettu lain säätämisen jälkeen vuosien 1998 (1220/1997), 2007 (1107/2006) ja 2015 (1179/2014) lainmuutoksilla ja nyt esitetty laajentaisi entisestään kiellon käyttöalaa sekä henkilöllisesti että asiallisesti. Suomen Asianajajaliiton näkemyksen mukaan liiketoimintakielto on nykymuodossaan tosiasiallisesti rangaistukseen rinnastettava seuraamus, eikä hallituksen esityksessä ole asiallisesti ottaen lainkaan perusteltu tarvetta nykykäytännön ankaroittamiselle. Asianajajaliitto on tyytyväinen siihen, että esityksen valmisteluvaiheessa esitetyt kommentit on osin huomioitu jo ennen lakiesityksen saattamista hallituksen esitykseksi, mutta esitys sisältää edelleen perusoikeuksien kannalta ongelmallisia elementtejä.

Suomen Asianajajaliitto katsoo, että hallituksen esitykseen kirjattu muutos kiellon laajentamisesta kirjanpitovelvollisiin ammatinharjoittajiin laajentaa liiketoimintakiellon henkilöpiiriä tarkoituksettomasti ja loukkaa perustuslain turvaamaan elinkeinovapautta ja on myös yhdenvertaisuusnäkökulmasta ongelmallinen. Perusteet, joilla ammatinharjoittaminen on jätetty liiketoimintakiellon ulkopuolelle alkuperäisessä hallituksen esityksessä (HE 29/1985 vp, ss. 8 ja 10) ovat sellaisinaan edelleen voimassa. Lisäksi kirjanpitolain muutoksella on maatilatalouden ja kalastuksen harjoittajat on vapautettu kirjanpitovelvollisuudesta, mikä asettaa eri alojen ammatinharjoittajat eri asemaan.

Työmarkkinoilla on lisäksi vahvistunut trendi, jossa aikaisemmin työsuhteessa työskennelleitä asiantuntijoita on kehotettu ulkoistamaan itsensä itsenäisiksi ammatinharjoittajiksi ja laskuttamaan entistä työnantajaansa palveluistaan. Esitetty kiellon laajentaminen ammatinharjoittamiseen johtaisi liiketoimintakieltotilanteessa tämän henkilöryhmän jäsenten osalta syrjäytymiseen työelämästä. Asetettu liiketoimintakielto ajaisi henkilöt marginaaliin ja johtaisi todennäköisesti harmaan talouden lisääntymiseen heidän osaltaan. Tämä ei vastaa lakiehdotuksen tarkoitusta ja on lisäksi kansantalouden kannalta vahingollista. Ei liene luultavaa, että kerran marginaaliin ajautunut ammatinharjoittaja palaisi liiketoimintakiellon päättymisen jälkeen toimintaansa avoimen talouden osana.

Käytännön tasolla on useita esimerkkejä tilanteista, joissa yrityksen hallinnossa työskennelleitä lääkäreitä, insinöörejä, toimittajia ja lakimiehiä ym. on tuomittu avunantajina asemansa perusteella, vaikka heillä ei ole ollut tosiasiallista vaikutusmahdollisuutta liiketoiminnan yhteydessä tehtyihin rikkomuksiin. Sanottujen ammattiryhmien edustajat ovat edellä mainituissa epätyypillisissä työsuhteissa miltei yliedustettuina. Myös näissä tilanteissa liiketoimintakielto on määrätty lähes automaattisesti. Kiellon laajentaminen johtaisi myös näiden toimijoiden osalta syrjäytymiskehitykseen ja heikentäisi heidän mahdollisuuttaan kehittää osaamistaan työelämässä.

Suomen Asianajajaliitto katsoo edellä esitetyillä perusteilla, ettei liiketoimintakiellon henkilöpiiriä tulisi laajentaa ammatinharjoittajiin. Joka tapauksessa lakiehdotuksen hyväksyminen edellyttäisi perustuslakivaliokunnan kannanottoa perustuslain 18 §:n elinkeino- ja ammatinharjoittamisvapautta ja 6 §:n yhdenvertaisuutta koskevien säännösten osalta.

Esitutkintaviranomaisille asetettavaksi ehdotettua velvoitetta käynnistää liiketoimintakiellon edellytysten tutkinta muun toimijan, kuin syyttäjän pyynnöstä Suomen Asianajajaliitto pitää tarkoituksettomana ja jopa haitallisena. Lainmuutoksen seurauksena pyyntöjen määrä todennäköisesti lisääntyisi huomattavasti ja rasittaisi kohtuuttomasti esitutkintaviranomaisia. Lisäksi tutkinnan käynnistämistä ja sillä uhkaamista voitaisiin käyttää painostuskeinoina mm. takaisinsaantiriitojen yhteydessä. Näin etenkin, kun esimerkiksi konkurssipesän pesänhoitaja ei ole toimistaan virkavastuussa.

Lopuksi on huomattava, että liiketoimintakiellon määrää nykyisellään yleinen alioikeus syyttäjän vaatimuksesta myös silloin, kun kysymys on muun, kuin rikoksen johdosta määrättävästä liiketoimintakiellosta tai väliaikaisesta liiketoimintakiellosta. Lisäksi oikeusturvan toteutuminen edellyttää juridista harkintaa, jota on vain syyttäjällä. Tämän vuoksi syyttäjällä tulisi olla yksinomainen oikeus päättää tutkinnan käynnistämisestä.

Kiellon tutkimisvelvoitteen laajentaminen yhdessä edellä esitetyn henkilöpiirin laajentamisen kanssa kasvattaisi todennäköisesti muuhun kuin rikokseen perustuvan kiellon käyttöalaa merkittävästi ja siten vaikeuttaisi entisestään pien- ja mikroyrittäjien asemaa. Tämä ei vastaa hallitusohjelmaan kirjattuja tavoitteita.

Helsingissä 4. päivänä huhtikuuta, 2017
SUOMEN ASIANAJAJALIITTO

Pekka Ylikoski
Asianajaja, Helsinki